

יוסק'ה יריב במפעל הרכש

עריכה: צבי בן-צור

להלן שתי עדויות מאת יוסק'ה יריב (ריבקינד) על פעילותו במפעל הרכש, במרכזן פעילותו בהקשר של הפלגת הספינה 'נורה'¹ - ספינת הרכש הראשונה שהגיעה לארץ.

יוסק'ה באיטליה, 1947-מרס 1948 (קטע מהסיפור האישי של יוסק'ה יריב²)

בתחילת 1947 נשלחתי לחוץ לארץ. נאמר לי שעלי להפליג לנאפולי ולהגיע משם למילנו ל VIA REZIA מספר 7 ושם בקומה השלישית אפגוש את אנשי "החבורה" יוצאי הבריגדה... הגעתי למילנו ואיתרתי בעזרת נהג מונית את המקום. גם מצאתי את "החבורה". למעשה היה לי פתק מיגאל אלון ליהודה ארזי, שהיה אחראי אז על כל פעולות העלייה באירופה. בפתק היה כתוב שיגאל אלון מיעד אותי להיות אחראי לעליה ב' מיוגוסלביה וכי שייקה דן הפעיל באזור צריך 'איזשהו' פלמח"ניק, להתחיל את הפעולה של הכנת החוף בצד היוגוסלבי. הגיע למקום יהודה ארזי וקרא את הפתק. "אז מה תולדות חייך"? שאל. ספרתי לו שלמדתי בבית ספר עממי בכפר מל"ל בשרון ואחר כך למדתי מסגרות בבית ספר מקצועי 'מקס פיין' תל-אביב. "טוב מאד" הגיב יהודה, "אני צריך אותך פה" ושלח אותי לוויולה פאג'אנה הסמוכה לעיירה מג'נטה. זאת הייתה וילה של פשיסט איטלקי שנשט את המקום ואנשי עלייה ב' השתלטו עליה. למעשה התרכזו שם כל פעולות הרכש של עם ישראל באיטליה. מערכות של נשק היו נרכשות במקומות שונים ומובאות למקום. שם היו אורזים אותם בתור כל מיני כיסויים ושולחים אותם בדרכים לא דרכים ארצה. וכך התגלגלתי לעסוק ברכש.



מוניה מרדור ויוסק'ה יריב במילנו

מפעם לפעם השתתפתי בהכנה וארגון 'תחנות' יציאה של מעפילים על חוף הים לקראת עלייתם על הספינות המפליגות ארצה. מלחמת השחרור טרם התחילה אך מדי פעם הגיעו ידיעות על מאורעות במקומות שונים בארץ וגם על חברים שנפלו. כמי שנמנה על הגרעין שייסד את קבוץ בית קשת, נודע לי על מותם של שבעה מחברי במקום, ביניהם עלי בן-צבי חברי הקרוב. ב 29 בנובמבר חגגנו בבר במילנו את יום ההכרזה על הקמת המדינה, בהרמת כוסית. היה במקום גם מוניה מרדור שנשלח מהארץ לרכז את הפעילות בנושאי הרכש, ואני צורפתי אליו. למעשה, כבר התנתקתי לגמרי מהמסגרת של יהודה ארזי ועדה סירני.

אהוד אבריאלי פעל בנושא הרכש בצ'כיה והגיעה הודעה ממנו שהוא הצליח לרכוש מהצ'כים כמות גדולה של נשק. החל מרוץ עם הזמן לאתר ולרכוש באיטליה אונייה, ולשלוח אותה ליוגוסלביה, כדי לקלוט את הנשק הצ'כי שתוכנן להגיע דרך יוגוסלביה לים האדריאטי. יש לזכור שהיינו ערב מלחמת השחרור, וארגון ה"הגנה" על כל שלוחותיו כולל הפלמ"ח היו ערוכים אך חסרו רובים ותחמושת. היה

חשש שאם האוניה תירכש על ידי המוסד לעליה ב', עלולים הבריטים לדעת על כך ואז הנושא יתגלה וישתבש, ולא יוכלו להרשות לעצמנו לסכן את המבצע הזה. אליהו סחרוב שהגיע בשליחות מהארץ, סיפר לי: "פה במילנו מתגורר יהודי בשם אפרים אילין. הוא סוחר בכותנה, איש אמיד ובעל קשרים. כדאי לגשת אליו ולבדוק אם נוכל לרכוש באמצעותו ועל שמו אונייה מתאימה"... הייתי עם אילין כשבוע בוונציה ורכשנו אונייה בשם "נורה". היה

¹ לעבודת מחקר מקיפה על ה'נורה' הקש [כאן](#).

² לסיפור האישי בשלמותו הקש [כאן](#).

עליה רב- חובל איטלקי, אליו צרפנו מכונאי ראשי מאנשיה של עדה סירני – דמיני – וכן מלווה שלנו- בנימין ירושלמי.

סוכם שהאונייה תצא לדרך ותעמיס את הנשק ביוגוסלביה. הוחלט על קיום דממת אלחוט כדי למנוע את גילוייה על ידי הבריטים. ה"נורה" הגיעה ליוגוסלביה. העמיסו עליה 4,500 רובים צ'כים, 500 מקלעים MG, 250 בזות [מקלע בינוני] ועוד 5 מיליון כדורים. האונייה הייתה קטנה יחסית. היא יצאה לדרך ללא כל אמצעי של קשר. מסבות של זהירות מנענו לשלוח את שטר המטען של האונייה בדואר. עמדתי על כך בתוקף שאני ולא אחר אטוס ארצה עם שטר המטען. הוכנה עבורי תיבת עץ קטנה של 30/30 ס"מ, הכניסו לתוכה כל מיני מוצרים מיניאטוריים של זכוכית ונציאנית מנופחת ובאחת מהדפנות השאירו חלל ריק שלתוכו הוכנס שטר המטען של ה"נורה". נסעתי לרומא עם התיבה שם פגשתי את אהוד אבריאל שהגיע למקום כדי לראות את מוניה ויהודה ארזי, כדי להתעדכן...

עליתי למטוס בריטי, דומני, טסנו מרומא לאתונה, משם לקהיר וללוד. הגענו עם ערב, ושם ביציאה עמד שוטר יהודי על כבש המטוס [כך נהגו באותם ימים]. הוא שאל אותי: "אתה אבינועם קופשטיין"? עניתי בחיוב. "בסדר, שם בצד מחכים לך". ואני רואה את פינל"ה מנען שהיה אז טייס במחלקה של הפלמ"ח. "באתי לקחת אתך בטיסה לתל- אביב מפני שהדרך חסומה על ידי פורעים ערבים וגם בריטים. לפעמים מעבירים שיירות אך בלילות לא עושים זאת". נחתנו בשדה דב שהיה אז קטנטן ומסכן. חיכה לי שם מישהו בשם זאב גידרון [אז גרוז'ינסקי]. הוא אסף אותי עם המזוודה והודיע לי שאנו נגשים מיד לפגישה עם פיניק שהיה מנהל הרכש בארץ. הוא היה נחמד מאד וגם ידיד שלי. ופיניק אומר לי: "מאחר שאין לנו קשר עם ה"נורה" אנחנו רוצים שתבוא בבוקר לדווח לישראל גלילי על ה"נורה" ואחר כך תעמוד על הגג של ה'בית האדום' ברחוב הירקון עם משקפת ותצפה לים. כשתראה את האונייה מתקרבת, תדווח לנו. אכן עליתי על הגג וישבתי שם בתצפית שלושה ימים, עד שראיתי זיהיתי את ה"נורה" מתקרבת לנמל תל- אביב.

סירת מנוע יצאה לסיור בין הספינות והגיעה גם ל"נורה". הוחלט שלא להכניס אותה לנמל, אלא לפרוק את מערכות הנשק מטעמים של בטחון, בים. עם לילה יצאה רפסודה גדולה מאד עם מנוף צף והחלו בפריקת המטען היקר. ארגזים עם נשק הועמסו על רפסודות נוספות ונגררו לתוך הנמל, ומשם הועמסו בחשיכה על משאיות של "שלב" שהמתינו על הרציף. השיירה יצאה למחנה שרונה, היא הקרייה היום, והתכולה נפרקה במקום. בשלב זה הרגשתי עצמי חופשי ומאושר. קבלתי מכונית למספר ימים, אספתי את חברתי זהבה שהיום היא רעייתי ואמרתי לה: "בואי ניסע ונראה איך פורקים את הנשק שהגיע". חלקם של הבחורים פרקו את הארגזים מהמשאיות ואחרים ניקו את הרובים והמקלעים מהגרזי והשמן, ובסמוך עמד כבר מדריך לפני חברות חיילים והדריך אותם כיצד להפעיל אותו. עם בוקר יצאו הבחורים עם הנשק שהגיע למבצע "נחשון". הייתה התרוממות רוח לא רגילה.

באפריל 1948 יצאתי עם דוד מימון בספינת דייגים לקפריסין לצורך עיסוקת רכש נוספת שלא צלחה בסופו של דבר³. חזרתי ארצה על אחת משתי ה"פאנים" שהחזירו מעפילים ארצה. במאי 1948 הצטרפתי לחטיבת הנגב כסמג"ד גדוד 7 וביוני עם תום ההפוגה הראשונה התמניתי למפקד גדוד 8, בחטיבת הנגב.

יוסק'ה במפעל הרכש (קטע מכתבה לזיכרו של יוסק'ה שכתב יהודה בן-צור⁴)

המובא בקטע זה, מבוסס על עדותו של יוסק'ה מה- 17.4.94 ושיחת הבהרה שקיימתי אתו:

רקע. בתחילת ינואר 1948, חתם אהוד אבריאל על עסקת הרכש הראשונה עם הצ'כים. באותה עת הוטל על שלוחת 'המוסד לעליה ב' באיטליה לרכוש כלי שייט להובלת המשלוח, שכלל 4,500 רובים ו- 200 מקלעים על תחמושתם.

³. ניסיון שנכשל לקניית נשק בריטי בקפריסין. יוסק'ה הביא איתו לאי סכום כסף גדול למימון העסקה.

⁴. לכתבה בשלמותה הקש [כאן](#).

המשלוח הגיע לנמל שיבניק ביוגוסלביה בתחילת מרץ ואוניה – אין!

בצר לו ובלחץ כבד מנשוא של בן-גוריון, החליט אהוד לטפל גם ברכישת אוניה, ולצורך זה הוא נעזר בשלוחת מערכת הרכש באיטליה. וכאן נכנס לתמונה יוסק'ה. דבריו:

אני הייתי שותף למעשה של 'נורה'. בתוך כל הסיפור על 'נורה' צמח... עוד סיפור... מלחמה גדולה בין עדה [סרני, הממונה על שלוחת 'המוסד' באיטליה] לאפרים אילין [סוחר פרטי שהופעל ככיסוי לרכישת 'נורה' והכנתה בנמל ונציה]... יהודה ארזי במלחמה הזו לא היה... העניין היה... שכול אוניה שנקנתה ע"י מנגנון 'המוסד', הבריטים איכשהו היו יושבים עליה... כאשר הגענו לעניין הזה בימים הכי קריטיים של המלחמה... נודע לנו שאהוד אבריאל רכש נשק בצ'כיה... שהוסע ברכבת ליוגוסלביה ושם הוא חיכה לאוניה שאנחנו נשגר מאיטליה. אז הייתה סכנה גדולה... לנצל את המנגנון שקנה אוניות לעליה ב'... מפני שהיה ברור שהבריטים יעלו גם על האוניה הזאת וזאת סכנה שלא יכולנו לעמוד בה... אז לכן פנינו לאפרים אילין שהיה סוחר פרטי... קונה... ושוכר אוניות... והצענו לו... לרכוש אוניה על שמו בכיסוי שלו בלי כול קשר עם מנגנון ישראלי או יהודי... בספרו "על החתום" הוא מספר, בהסתמך [כביכול] על דבריו... שאני אמרתי שאנחנו חשדנו מחדירה של הבריטים ל'מוסד'. יכול להיות, אבל אין שום הוכחה. זה הכעיס נורא את עדה סרני והיא עלתה עליו בשצף קצף ואני מצאתי את עצמי בין שניהם"...

מנהל הרכש באיטליה היה מוניה מרדור. הוא מינה אותי להתלוות לאילין בדרכנו לוונציה ששם היה צריך לקנות את האוניה ולשגר אותה ליוגוסלביה... ואז התחילה פרשה של מו"מ עם כול מיני סוחרים אוניות... אילון שלט בחמש-שש שפות... סוחר ממולח... ואני הייתי עד למו"מ... כאשר אהוד אבריאל שלח מצ'כיה גם איש מטעמו את חנן גיא... ושנינו היינו על יד אילין ובסוף הגענו... ל'נורה' שאותה הוא רכש... אונית עץ במצב די טוב. אחרי שגמרנו את כול ההכנות העלינו עליה... מלווה... ביום האחרון, איש בשם בנימין ירושלמי... שעבד אתי [אחר כך] הרבה שנים ב'מוסד' בחורצ'יק שידע איך להחזיק אותם [את הצוות האיטלקי]... הייתה דממת אלחוט מהרגע שהיא יצאה, סוכם שהיא לא מתקשרת.

כשהאוניה הפליגה חזרתי למילנו ודווחתי למוניה. אני אז הייתי מפקד בדרגת מ"פ בפלמ"ח והתחיל לחץ... שמועות על התנגשויות עם ערבים ואני [אמרתי] שאני רוצה לחזור לארץ. ואז מוניה אמר לי: אתה לוקח את ה-Bill of Lading [ניירות המטען] של האוניה... ושלח אותי לרומא ושם נפגשתי עם אהוד שסיפר לי פרטים... מה כולל המטען ומוניה לווח אותי לשדה התעופה... נסעתי ב-T.W.A שטסה לקהיר ות"א... הגענו ללוד אבל הדרך לת"א הייתה בעייתית... נסעו רק במשוריינים ואז שלחו מטוס. הטייס היה פיני בן-פורת, מראשוני הטייסים של הפלמ"ח... הוא הטיס מטוס קטנטן... את הדרכונים היו בודקים אז בירידה מהמטוס... אני זוכר שירדתי ומשמאלי עמד בריטי ומימיני עמד שוטר יהודי. אתה קופשטיין? אז היה שמי קופשטיין [אבינועם, 'גדעוני']... בוא אתי.. והוא הוביל אותי לידיים של פיני [פנחס זזה, הממונה על יח' הרכש].

הם רצו לשמוע פרטים איפה האוניה... מפני שלא היה קשר וכולם היו אחוזי חרדה... מסרתי את כול מה שהיה... והתייצבתי ב'בית האדום' [מפקדת ה'הגנה']... פיני אמר לי: אדוני, עכשיו, תפקידך לשבת על גג הבית ולצפות עם משקפת... וברגע שאתה רואה את האוניה, לדווח... אז אי עמדתי ככה... שלושה ימים עם המשקפת... עד שראיתי אותה... הבריטים עצרו אותה... והירשו לה להמשיך בדרכה.

שבוע לפני [מבצע] נחשון... [הסנונית] הראשונה. ואז קפצנו למכונת... כאשר הגענו לנמל, אז בנימין עם רב החובל ירדו לנמל בסירה... ואז רצנו אחד לקראת השני ושמחנו".

ואני אז עוד הייתי רק מחזר של אשתי ואמרתי לה בואי ניסע... נתנו לי מכונת לבלות את הכמה ימים חופש... ונראה דבר יפה. נסענו לשרונה... שם עמדו יחידות של גבעתי.. בכל מיני פינות... פורקים ארגזים ועומד אחד ומסביר. שניים שלושה מנקים את הנשק מגריז... בזאת גמרתי את הסיפור של 'נורה'.

אחרי הגעת 'נורה' הוצבתי לפלמ"ח, ואמר לי אתה תהיה מג"ד.